

ΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Νομοθετικό πλαίσιο

Στη χώρα μας το νομοθετικό πλαίσιο που χρησιμοποιεί η Πολιτεία για την προστασία των Νεότερων Μνημείων της, όταν αυτά υπάγονται στις αρμοδιότητες του Υπουργείου Πολιτισμού και Ήπισημών, είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975, ο Ν. 1469/50 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830» και το Π.Δ. 941/77 «πρόγραμμα του ΥΠΠΕ».

Ειδικότερα για τον Ν. 1469/50, θα θέλαμε να επισημάνουμε σαν προβληματικό το χρονικό όριο του έτους 1830, γιατί νομίζουμε ότι δεν ανταποκρίνεται σε κάποιο σταθμό της ιστορίας της 'Αρχιτεκτονικής στον τόπο μας, που να καλύπτει όλες τις τάσεις και τις μορφές της. Η χρονολογία αυτή, που ταυτίζεται με την ίδρυση του 'Ελληνικού Κράτους, αντιπροσωπεύει την εφαρμογή του νεοκλασικισμού στην 'Ελλάδα και ειδικότερα στα όστικα κέντρα της εποχής, όμως δεν αποτελεί συγχρόνως την αφετηρία για την ανώνυμη λαϊκή ή παραδοσιακή αρχιτεκτονική, που αναπτύχθηκε άρκετα πριν το 1830.

Όμως, από τη θέση αυτή, δεν έχουμε σαν στόχο να αναλύσουμε το νομοθετικό πλαίσιο που προαναφέραμε και να σχολιασθούμε με την κριτική του. Θεωρούμε όμως σκόπιμο να αναφερθούμε σε όρισμένα σημεία, γιατί συνδέονται άμεσα με το θέμα της αφομοίωσης του ζωντανού ιστορικού χώρου από την κοινωνία, η οποία αποτελεί και τον χρήστη του.

α. Στον Κ.Ν. 5351/32 «περί 'Αρχαιοτήτων», άρθρο 52, αναφέρεται: «... τός έπισκευός όσας... έπιβάλλεται νά γίνωσιν εις άρχαία ή ιστορικά κτήρια, άνήκοντα εις ιδιωτάς ή άλλα νομικά πρόσωπα, όφειλοσιν αυτοί άποφασίστως και άνευ άναβολής νά εκτελώσιν ίδια δαπάνη...». Το ίδιο ισχύει και για τα Νεότερα Μνημεία, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 1469/50. Το σημείο αυτό της νομοθεσίας, αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους που έχει σαν αποτέλεσμα την αδιαφορία ή την αντίδραση των ιδιωτών για την διατήρηση των σπιτιών τους, όταν χαρακτηρίζονται σαν έργα τέχνης χρήζοντα ειδικής κρατικής προστασίας.

β. Στο ίδιο άρθρο, αναγράφονται χρηματικές ποινές για τους παραβάτες του 'Αρχαιολογικού Νόμου, οι όποιες με τα σημερινά δεδομένα είναι εντελώς άναχρονιστικές. Τα ποσά τών 500 μέχρι 10.000 δρχ. και ή φυλάκιση μέχρι τών 3 μήνες, είναι φανερό ότι δεν μπορούν νά αποτελέσουν ανασταλτικό παράγοντα για την βλάση ή την τελεία καταστροφή τών μνημείων.

γ. 'Ο Ν. 1469/50 αναφέρεται σε νεότερα (μετά τό 1830) κτήρια που βρίσκονται σε περιοχές χαρακτηρισμένες σαν ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, καθώς και σε κτήρια που έχουν χαρακτηριστεί σαν έργα τέχνης, χρήζοντα ειδικής κρατικής προστασίας. 'Ετσι, ύπάρχει στην σημερινή νομοθεσία ένα κενό, μιά που δεν άντιμετωπίζει τά οικιστικά αρχιτεκτονικά σύνολα, τούς πυρήνες, τμήματα ή δρόμους και πλατείες πόλεων με άξιόλογο αρχιτεκτονικό περίγυρο, καθώς και τά κτήρια «συνοδείας», αυτά δηλαδή που αποτελούν τό φυσικό περιβάλλον ενός «έργου τέχνης» καθορίζοντας τή μορφή και την κλιμακά του.

'Ετσι, για τήν προστασία ενός νεότερου οικιστικού συνόλου είναι άπαραίτητος ό χαρακτηρισμός του σαν τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, χαρακτηρισμός που δεν άνταποκρίνεται στις σύγχρονες άντιλήψεις.

Στό σημείο αυτό θεωρούμε σκόπιμο νά αναφερθούμε στις γενικότερες πολιτιστικές άξιες που προβάλλονται στον χάρτη της Βενετίας και ειδικότερα στό σημεία 1 και 6. «1. Η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο τό μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο, αλλά και τήν όστική ή άγροτική τοποθεσία που μωρτυρεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμό, μιά ένδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τίς μεγάλες δημιουργίες αλλά και για τά τοπικά έργα, που μέ τον κόπο απέκτησαν πολιτιστική σημασία. 6. Η συντήρηση ενός μνημείου συνεναντεί τή διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντός του στην κλιμακά του...».

'Αντίθετα από τίς παραπάνω διακηρύξεις, ή συνεχίζόμενη καταστροφή τών οικιστικών συνόλων και γενικότερα τών παλιών πυρήνων τών πόλεων, όφειλεται στό μεγάλο βαθμό τών έλλειψών ενός συγχρόνου νομοθετικού πλαισίου προστασίας και άξιοποίησης του πολιτιστικού γενικά περιβάλλοντος. Τά ελάχιστα κινυμένα διατηρητά κτιριακά στό όστικα κέντρα, προστατεύονται σήμερα άπομονωμένα από τόν φυσικό τους περίγυρο.

δ. Τέλος, επισημάνουμε τό γεγονός ότι, οι 'Εφορίες Νεότερων Μνημείων, που είναι οι αρμόδιες για τά θέματα αυτά περιφερειακές 'Υπηρεσίες του ΥΠΠΕ (Π.Δ. 941/77), άρχισαν νά λειτουργούν μόλις τό 1980. Η στελέχωση τους αν και συμπληρώθηκε μέχρι σήμερα, έξακολουθεί νά είναι έλλιπής, με αποτέλεσμα ή άντιμετωπία τών νεότερων μνημείων νά έφαρμόζεται περιστασιακά, κάτω από τή πίεση τών πρωτοκόλλων έτοιμορροπής ή τίς αίτούμενες έγκρίσεις για καταδράση, χωρίς νά έντασσεται σε έναν γενικότερο προγραμματισμό, με βάση τήν άξιολόγηση τών κτιοτύπων.

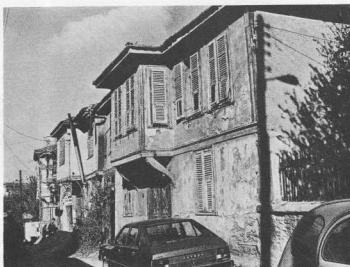
'Εχοντας από τήν μια μεριά τό νομοθετικό πλαίσιο που προαναφέραμε και από τήν άλλη μεριά όλλαγές με γοργό ρυθμό στην κοινωνική δομή και τήν οικονομία τής πόλης τής Θεσσαλονίκης, καταλήγουμε στην εικόνα τής σημερινής πόλης μέσα από μιά εναλλακτικότερη μορφή. 'Ο τίτλος του «διατηρητέου» είναι όδύνατο νά φέρει αποτέλεσμα από μόνας του. 'Ο χαρακτηρισμός ενός κτιρίου αποτελεί μόνον τήν αφετηρία σε μιά σειρά από διαδικασίες, κινήτρα, και μέτρα προστασίας που μέχρι σήμερα δεν έχουν νομοθετηθεί. Η διατήρηση τής αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς είναι μιά πολυσύνθετη και πολύπλευρη διαδικασία που δεν λύνεται μόνο με τήν έκφωση μιάς άπλης εύλης.

Σάν συμπέρασμα, αναφέρουμε τό πιο άμεσα μέτρο που θά πρέπει νά θεσπιστούν, ώστε νά όδηγηθούν σε θετικά αποτελέσματα ως προς τήν διατήρηση τής αρχιτεκτονικής μας παράδοσης και τό ιστορικό ή παραδοσιακό δομημένο περιβάλλοντος. Τα μέτρα αυτά θά πρέπει νά περιλαμβάνουν τό ένσχυρισμό τής νομοθεσίας, τόν καθορισμό κινήτρων για τούς ιδιοκτήτες διατηρητέων κτιρίων και τήν πλήρη στελέχωση τών αρμόδιων ύπηρεσιών του ΥΠΠΕ. Παράλληλα, θά πρέπει νά άντιμετωπιστεί και τό θέμα τής παιδείας γύρω από τό θέμα τής διατήρησης τής αρχιτεκτονικής μας παράδοσης.

Ευαγγελία Καμπούρη – Εύδοξια Μαυρουδή – Κορηγία Τρακοσοπούλου
'Αρχιτέκτονες

Ίστορικά στοιχεία - Πολεοδομία. Η περιοχή της πάνω πόλης της Θεσσαλονίκης, γνωστή σαν Μπαϊρά από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, αποτελούσε την τουρκική συνοικία της πόλης. Μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα, ο τουρκικός πληθυσμός ήταν περίπου 25.000 και κατοικούσε κυρίως στην περιοχή αυτή. Οι περισσότεροι ήταν ψηλού εισοδήματος. Τα σπίτια τους, ήταν χωρισμένα μεταξύ τους από χέρσες έκτατες και αποτελούσαν μία οικιστική ένότητα, με πολλές χωριστές και άποκεντρωμένες γειτονίες. Στά τέλη του 17ου αιώνα, μετοικούν στην πάνω πόλη οι Ντονμέδες (έξοδαμισθέντες Ίσραηλίτες) αυξάνοντας έτσι τον πληθυσμό της συνοικίας. Η έκταση ανατολικά από το Κουλέ Καφέ έξακολουθεί να είναι χέρσα, μέχρι την εγκατάσταση εκεί των Τούρκων προσφύγων από την Βοσνία, μετά το 1878. Έλληνικές συνοικίες βρίσκονται μόνον γύρω από τον Άγιο Νικόλαο τών Όρφανό και την Λαγυδιανή. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, έρχονται να κατοικήσουν στην πάνω πόλη πρόσφυγες, μέσω της Ύπηρεσίας ανταλλάξιμων. Την περίοδο αυτή πραγματοποιείται η πρώτη ουσιαστική επέμβαση στην περιοχή, με την οικοπεδοποίηση της, που έχει σαν στόχο την στέγαση των προσφύγων. Έτσι σήμερα ένας μεγάλος αριθμός σπιτιών είναι προσφυγικός, ενώ τα αξιόλογα παλιότερα κτίσματα είναι πολύ λιγότερα και ελάχιστα από αυτά διασώζονται σε καλή κατάσταση. Ο παραδοσιακός οικισμός της πάνω πόλης αποτελεί σήμερα το μοναδικό τμήμα της Θεσσαλονίκης που διασώζει τη μνήμη και μορφές από όλο το ιστορικό φάσμα, από τα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας μέχρι σήμερα.

Η χαρακτηριστική πολεοδομική διάρθρωση της περιοχής (στενοί δρόμοι που δεν ακολουθούν την ευθεία γραμμή, διαστρωρώσεις δρόμων σε «ταύ» αδιέξοδα, πλατείες κλπ.) καταστρέφεται καθημερινά και λίγα είναι τα σημεία εκείνα όπου διατηρείται ακόμη. Με το τελευταίο διάταγμα του ΥΧΟΠ (ΦΕΚ 313/τ.δ'/31-5-79) που καθορίζει τους όρους δόμησης, συνεχίζεται η ανοικοδόμησή της παράλληλα με την ένταξη στον ευρύτερο πολεοδομικό ιστό της πόλης. Η παλιά χάραξη των δρόμων

1. Κτίρια στην οδό Άχιλλεύς που αποτελούν ένα οργανικό αρχιτεκτονικό σύνολο.

δεν διατηρείται παρά μόνον σε λίγες περιπτώσεις και συνήθως όχι σε όλο το μήκος του δρόμου. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν διασφαλίζεται η αρχική θέση και η κλίμακα του κτίσματος με αποτέλεσμα την αλλοίωση της μορφής και του χαρακτήρα των οικοδομικών τετραγώνων. Τα παλιά αξιόλογα κτίσματα που έχουν απομείνει παραμένουν άσυντηρητα και έγκλωβισμένα μέσα σ' ένα νέο οικιστικό περιβάλλον. Πιστεύουμε ότι στις περιοχές όπου διασώζεται ακόμη ένας αξιόλογος αριθμός σπιτιών (π.χ. Θεοφίλου, Έπιμενιδίου, πλατεία Καλλιθέας κλπ.), οι νέες οικοδομές θα πρέπει να τοποθετούνται στην αρχική θέση του κτίσματος και η ανάγκη σε έπιπλέον κάλυψη να εξασφαλίζεται κατά περίπτωση, με την αύξηση του συντελεστή δόμησης και όχι με την αύξηση του αριθμού των ορόφων.

Διατηρητέα κτίρια - Γενικές παρατηρήσεις. Τα κτίρια που χαρακτηρίστηκαν από το ΥΠΠΕ (ΦΕΚ 680/τ.β'/14-8-79) διατηρητέα είναι σήμερα σαράντα έξι (46) και από αυτά τα έπτά (7) βρίσκονται στην ζώνη των τειχών. Η έπιλογή τους από έναν πολύ μεγαλύτερο αριθμό αξιόλογων κτισμάτων (περίπου 140) που αρχικά έντοπιστηκαν, έγινε με βάση την ανάγκη διάσωσης δειγμάτων, όλων των ιστορικών και αρχιτεκτονικών μορφών που καλύπτουν την σημαντι-

κή περίοδο της ζωής της πάνω πόλης, αλλά και της Θεσσαλονίκης γενικότερα. Έτσι, ο τελικός κατάλογος των διατηρητέων περιλαμβάνει τα αξιόλογα και έπιθλητικά κτίρια των Τούρκων εισδομητών, εκείνα των Ντονμέδων Τούρκων, καθώς επίσης και τα άποικότερα σε μορφή και τυπολογία κτίσματα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Ένα άλλο βασικό κριτήριο για την έπιλογή και έπιλογή τους, ήταν εκείνο της προστασίας του περιβάλλοντος των αξιόλογων κτηρίων, δηλαδή της διατήρησης των κτιρίων συνοδείας που αποτελούν ένα αξιόλογο αρχιτεκτονικό και μορφολογικό σύνολο με τα πρώτα, με σκοπό την έποφυγη της έπομόνωσης των διατηρητέων από τον φυσικό τους περίγυρο (είκ. 1). Στις πρώτες δύο κατηγορίες που ανέφεραμε, δηλαδή στα κτίρια Τούρκων ιδιοκτητών και Ντονμέδων Τούρκων, άνηκουν τα διόροφα ή τριόροφα κτίσματα, με τις συμμετρικά συνήθως οργανωμένες προσόψεις, όπου μερικές φορές συναντά κανείς την χρήση ψευδοπαραστάδων, στοιχείο που προέρχεται από το λεξιλόγιο της κλασικής αρχιτεκτονικής. Συνηθισμένη είναι η ρυθμική παράταξη των παραθύρων και ο τονισμός της συμμετρίας με μία δευτερευμένη έπιλογή. Άκόμη σε πολλά κτίσματα η όψη του ορόφου εκφράζει τη λειτουργία της κάτοψης και διατηρείται σε τρία τμήματα, από

2. Χαρακτηριστικό κτίσμα με τουρκική κρήνη στον τοίχο του Ισογείου, που καταστρέφεται με την διάνοξη της οδού Όλυμπος.

3. Διατηρητέο κτίριο στην οδό Έμπεινου 1.

τά όποια τὰ δύο άκρινά ή τó κεντρικό προεξέχουν από τó επίπεδο τής όψης και τονίζονται με τριγωνικό άετωμα (εϊκ. 2). Στά σπίτια τών Ντομέδων Τούρκων είναι έντονες οι νεοκλασικές επιδράσεις. Ή αύλη δώ κρησιμοποείται σάν κήπος ή κρηθιστικό και όχι γιά τήν καλλιέργεια κηπευτικών, όπως συνέβαινε στα τούρκικα σπίτια. Σέ μερικές μάλιστα περιπτώσεις — πού δέν σώζονται σήμερα — υπάρχουν βοτασαλωτές αύλες ιδιαίτερα αξιόλογες, με χρήση γεωμετρικών σχημάτων, μοτιβών, κλπ.

Ανάλυση κατόψεων. Από τά στοιχεία άποτυπώσεων κτιρίων πού μέχρι σήμερα έχουν μελετηθεί, είναι δυνατή ή παρακάτω ταξινόμηση, με βάση τήν άρχή όργάνωσης τών κατόψεων:

- A. Συνήθως ή κάτοψη τού κτίσματος είναι όρθογώνια. Ανάλογα με τήν μορφή και τήν θέση τού οικοπέδου τοποθετείται και τó όρθογώνιο τής κάτοψης.
- A1. Όταν τοποθετείται ή μικρή διάσταση τού όρθογώνιου πάνω στή ρυμοτομική γραμμή, τότε ó χώρος τού ισόγειου χωρίζεται στα δύο με έναν τοίχο παράλληλο πρós τήν μεγάλη διάσταση. Ό ένας είναι ó ενιαίος χώρος όπου τοποθετείται τó κλαμακοστάσιο. Ό άλλος, χωρίζεται στα δύο, δημιουργώντας έτσι τά δύο δωμάτια από τά οποία συνήθως τó ένα τού όρόφου προβάλλει πρós τόν δρόμο δημιουργώντας «σχαίνια», τó όποιο απτρίζεται σε κολοκάρτα φουρούσια (εϊκ. 3, 4).
- A2. Όταν ή μεγάλη διάσταση τού όρθογώνιου τής κάτοψης τοποθετείται παράλληλα πρós τήν ρυμοτομική γραμμή, τότε τó ισόγειο χωρίζεται σε τρία τμήματα με δύο τοίχους παράλληλους πρós τήν μικρή διάσταση τού όρθογώνιου. Στόν κεντρικό χώρο τοποθετείται τó κλαμακοστάσιο πού οδηγεί στόν όροφο. Ό τριμερισμός αυτός τής κάτοψης εκφράζεται στήν μορφολογία τών όψεων, με τήν προβάλλη τών άκρινών ή τού κεντρικού τμήματος από τó επίπεδο τής όψης.
- A3. Όταν τó οικόπεδο βρίσκεται σε διασταυρωτή οδών ή σε πλατεία, παρατηρείται ή ίδια βασική άρχή όργάνωσης τής κάτοψης, προβάλλει όμως και τονίζεται στόν όροφο ó γωνιακός χώρος, γιά τόν τονισμό τής γωνίας,

ή και περισσότεροι χώροι δημιουργούνται με σειρά τριγωνικών σχαίνιων (εϊκ. 5).

B. Στήν κατηγορία αυτή ανήκουν τά άπολιότερα σε μορφή και όγκο κτίσματα άποτέλούν έναν μικρό αριθμό σπιτιών από τόν κατάλογο τών διατηρητέων. Διακρίνονται γιά τήν λιτότάτά τους και στεροντα διακοσμώσεων. Άποτέλούν εξέλιξη τού τυπικού μακεδοντικού σπιτιού με τó χαριότι στήν κύρια όψη. Εδώ τó χαριότι έχει κλείσει με μία σειρά άνοιγμάτων και ó όροφος χωρίζεται σε δύο χώρους με έναν τοίχο παράλληλο πρós τήν μεγάλη διάσταση τού όρθογώνιου. Στόν πρώτο χώρο βρίσκεται τó κλαμακοστάσιο, ενώ ó δεύτερος χωρίζεται σε δύο δωμάτια πού φωτίζονται με «τυράλι» παράθυρα από τήν κύρια όψη (Γόργουδς Π, Κυκλάδες, Άχιλλεύς). Σύνθετη μορφή τού τύπου άποτέλούσε τó διατηρητέο κτίριο στήν παρόδη Ηοιάδου (εϊκ. 6) πού σήμερα έχει κατεδαφιστεί.

Ύπάρχουσα κατάσταση - Πρωτόκολλα έτοιμορροπίας

Τά περισσότερα από τά διατηρητέα κτήρια, βρίσκονται σήμερα σε κακή κατάσταση συντήρησης. Αυτό όφείλεται σε μεγάλο βαθμό στήν έλλειψη όποιασδήποτε επέμβασης (έπισκευές, έσωτερική ανακαίνιση κλπ.) από τούς ιδιοκτήτες τους, μία πού τó μονοδικός τους στόχος είναι ή κατεδóφηση και ή άνέγερση νέας οικοδομής. Τά τελευταία χρόνια, ή κατάσταση τών διατηρητέων κτιρίων επιδεινώθηκε από τούς σεισμούς τού 1978 και γιά πολλά από αυτά εκδόθηκε πρωτόκολλο έπικίνδυνης οικοδομής. Έτσι, οι σεισμοί μαζί με τούς υπόλοιπους παράγοντες πού προαναφέραμε, δημιούργησαν πρόσθετα προβλήματα στό θέμα τής συντήρησης και διατήρησης τών σπιτιών αυτών.

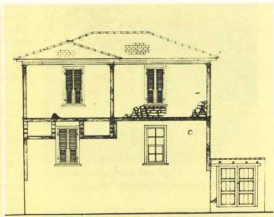
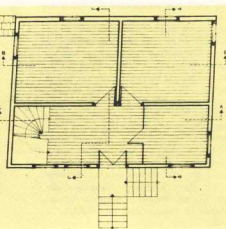
Ακόμη, θά πρέπει να αναφέρουμε ότι, τó πρότυπο τών «νεοπαραιοιακών» κατοικιών πού ήρθαν να αντικαταστήσουν τά παλιότερα κτίσμα-

τα, άποτελεί έναν από τούς παράγοντες τής άρνησης τών ιδιοκτητών να προχωρήσουν στήν έπισκευή τών σπιτιών τους. Ή «νεοπαραιοιακή» κατοικία άποτελεί — κατά τήν άπόψη τους — τήν συμβιαστική λύση τής άνέγερσης μιάς νέας οικοδομής με σύγχρονα υλικά και τήν διατήρηση τής παλιάς, «όπως άκριβώς ήταν». Τό πρότυπο αυτό πού προέκυψε από τήν έπιλογή μορφών και έπιμέρους στοιχείων από τήν έκδοση τού Υ.Δ.Ε. «Ανω Πόλη Θεσσαλονίκης» (Θεσσαλονίκη 1979) έγινε ó άμεσος στόχος τών ιδιοκτητών (εϊκ. 7).

Γενικά έχουμε να παρατηρήσουμε, όμαδοποιώντας τίς θέσεις τών κατοίκων τών διατηρητέων σπιτιών, ότι υπάρχουν οι παρακάτω δύο περιπτώσεις:

- α) Μία πλήρης έλλειψη έμπιστοσύνης στήν στατική έπάρκεια και τήν δυνατότητα έπισκευής τών σπιτιών τους. Συνέπεια είναι να έπιδιώκουν με κάθε μέσο τήν κατεδóφηση, πού άς σημειωθεί ότι σε λίγες περιπτώσεις τούς έξασφαλίζει ενυοικότητα εκμετάλλευση, έξαιτίας τού χαμηλού συντελεστή δόμησης τής περιοχής.
- β) μία πλήρης άποδοχή τής συμμετοχής τού ΥΠΠΕ στήν διατήρησή τους, με άπαράβατη προϋπόθεση να μή συμμετέχουν οι ίδιοι — ούτε σε έλάχιστο ποσοστό — στήν μελέτη, εκτέλεση και τó οικονομικό άντικείμενο τής άναστηλωτικής έργασίας.

Έτσι μέχρι σήμερα ή προστασία τών διατηρητέων κτιρίων τής πάνω πόλης δέν έχει προχωρήσει ουσιαστικά. Μέσα στα τρία περίπου χρόνια λειτουργίας τής άρμόδιας περιφερειακής ύπηρεσίας τού ΥΠΠΕ, δέν έχει γίνει καμία ολοκληρωμένη έρ-

4. Διατηρητέο κτίριο στην οδό Θεοφιλου 28. Σχέδια κάτοψης και όψης.

5. Διατηρητέο κτίριο στην οδό 'Αθηνά 44.

γασία αναστήλωσης, με εξαίρεση το κτίριο της οδού 'Ηροδότου 17, ιδιοκτησίας του ΥΠΠΕ, όπου στεγάζεται η 4η 'Εφορεία Νεότερων Μνημείων. 'Από τα υπόλοιπα κτίσματα που ανήκουν σε ιδιώτες, το μοναδικό ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε ήταν στην περίπτωση της οδού 'Ηροδότου 19, του οποίου η επίσκεψη έγινε με δαύνο της ΥΑΣΒΕ και ένα μικρό μέρος της με οικονομική επιχορήγηση που δόθηκε από το ΥΠΠΕ. Στά υπόλοιπα κτίσματα, επεμβάσεις πραγματοποιήθηκαν για άμεσες και επείγουσες στερωτικές εργασίες, με άφορμη τα σχετικά έγγραφα της ΥΑΣΒΕ (Τμήμα Στατικού 'Ελέγχου), με σκοπό να αποτραπεί ο κίνδυνος κατάρρευσης τους. Συγκεκριμένα πρόκειται για τα κτίρια στις οδούς 'Αχιλλεύς 3 και Κλειούς 9, όπου οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν το 1981, και το καφενείο «Τοινάρι» στην οδό 'Αλ. Παπαδοπούλου, που επισκευάστηκε το 1982.

'Ολοκληρώνοντας την ενότητα αυτή που αναφέρεται στην πάνω πόλη, θα θέλαμε να καταγράψουμε χαρακτηριστικές ενέργειες ιδιοκτητών διατηρητών κτιρίων, μία που το βασικό πρόβλημα που θα πρέπει να επιλυθεί είναι η χρήση και η εκμετάλλευση των σπιτιών από τους ιδιοκτήτες τους, χωρίς να τους δημιουργείται ή αίσθηση οποιασδήποτε πίεσης, είτε αυτή όφειλεται στην ακαταλληλότητα της κατοικίας τους, είτε σε μία «άνωθεν» προερχόμενη επιβολή της αρχιτεκτονικής άξιαις της, και όπου οι ίδιοι χρησιμοποιούνται σαν μέσο για την διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, χωρίς προηγουμένως να τους έχει γίνει βίωμα η παραπάνω ανάγκη.

Σάν πρώτο παράδειγμα αναφέρουμε άποσπάσματα από έπιστολή της Ι.Β. πρὸς τὸν ὑπουργό τοῦ ΥΠΠΕ, ὅπου ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ζητᾶ νὰ χαρακτηριστεῖ διατηρητέο τὸ σπίτι της, ποῦ βρίσκεται στὴν οδὸ Μουσῶν καὶ ὅπου δηλώνει πῶς μετὰ τὸν θάνατό της θὰ τὸ κληροδοτήσει στὸ ΥΠΠΕ. Σήμερα ἡ ὑπόθεσις ἔκκρεμεῖ στὸ στάδιο τῆς ἀποδοχῆς τῆς κληρονομιάς.

'Επιστολή' τῆς 17ης 'Ιουνίου 1979. «... Μὲ θλίψη παρακολουθῶ ἐδῶ καὶ χρόνια τὴν ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ δολοφονία ποῦ γίνεται σὲ βάρος αὐτῶν τῶν παλιῶν σπιτιῶν, ποῦ ἐνῶ τις περισσότερες φορὲς κατορθώνουν νὰ νικοῦν τὸν χρόνο, τὸ ἀνθρώπινο χέρι, ὀπλισμένο μὲ τὰ κοντόφθαλμα συμφέροντα τὰ κτυπᾶ ἀνελέητα... Αὐτὴ ἡ γωνία τῆς Θεσσαλονικῆς (πάνω πόλη), ποῦ φημίζονται γιὰ τὴν γραφικότητά της μὲ τὰ παλιὰ ἀλλὰ τόσο χαρακτηριστικὰ σπίτια της, ὅπου ὁ ἄνθρωπος κυκλοφοροῦσε ψηλὸς, ὠραῖος καὶ κυρίαρχος τῶν ἔργων του, μετατρέπεται τώρα σὲ 'Αρμαγεδῶν, ὅπου νάνοι ἐκτίουν ποινὲς ἰσότιες στὴ Βασιλῆλ τῶν διαμερισμάτων, αἰχμάλωτοι ἢ κατὰδικοι τῆς «προδοῦς» ὅπως αὐτοὶ τὴν ἐκτείνουν. Δὲν εἶναι ρομαντισμὸς εἶς ἄγονη παρελθοντολογία, ὅταν ἕνας λαὸς, σάν σύνολο καὶ σάν ἄτομα μεμονωμένα τιμᾶ, σέβεται καὶ κρατᾶ... τὸ κοινὸ «χθές» καὶ τὸ δέχεται σάν μιὰ ἀναπόσπαστη συνέχεια τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ γίνεσθαι...». Σάν δεύτερο παράδειγμα, ἀναφέρουμε ἐπίσης ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς κατοικοῦ τῆς πάνω πόλης.

'Επιστολή' τῆς 5ης 'Ιουνίου 1981. «'Είμαι κάτοικος ἄνω πόλης Θεσσαλονικῆς καὶ ὀνομάζομαι Ζ.Ν. ... καὶ

ἕνας ἀπὸ τοὺς 48 διατηρητέους... 'Εφόσον δεσμεύεται ἡ περιουσία μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ δώσω με ἀντιπαροχή, νομίζω ὅτι ἔχει χρέος τὸ 'Υπουργεῖο νὰ τὸ ἐπισκευάσει ἀπὸ τὸ κονδύλιο ποῦ διαθέτει τῶν 3 ἑκατ. δρχ. ὅπως ἔγραφε ὁ 'Υπουργ. βέβαια ἀν ἀληθεύει τὸ δημοσίευμα».

Τέλος, ἀναφέρουμε τὴν περίπτωση τῆς Α.Κ., ἡ ὁποία διατύπωσε τὶς ἀποφῆς της γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐπέμβασης τοῦ ΥΠΠΕ γιὰ τὴν διατήρηση τῆς κατοικίας της, με ἐξωδικαστικὴ δλιώσις. «Θεσσαλονικὴ 10 Δεκεμβρίου 1981. ... 'Ἐν λόγῳ οἰκία μου ὑπέστη ὠρισμένες ζημίας, κατὰ τὸν σεισμό τῆς 20-6-78 καὶ ἐχρειάζοτο οὐτως ἐπισκευῆν, προκειμένου νὰ καταστεί κατοικήσιμος εἰς τὸ μέλλον. Εὐρισκόμενη εἰς τὸ στάδιο τῆς λήψεως δαύνο παρὰ τῆς ΥΑΣΒΕ διὰ τὴν ἐπισκευῆν τῆς οἰκίας μου, ὅτε ὑπέστην — δυστυχῶς — καὶ δεῦτερον μεγαλύτερον ἴσως τοῦ πρώτου σεισμό(!) ἐκ μέρους τῆς 'Υπηρεσίας Πολιτιστικῆς 'Αναπτύξεως, ἡ ὁποία ἔκρινε αὐτὴν διατηρητέον μνημεῖον καὶ ὡς «κακὸς δαίμων» ἀνέλαβεν ἐναντίον τῆς θελήσεώς μου καὶ τῶν ἀτομικῶν μου συμφερόντων, τὴν ἀναστήλωσην καὶ ἐπισκευῆν τῆς οἰκίας, ἐπὶ τῆς θάσει τεχνικῆς ἐκθέσεως κατάρτισθεις παρ' αὐτῆς. Οὕτως ἀπὸ τινος χρόνου, ἤρχισεν τὴν ἐκτέλεσιν ὀρισμένων ἐργασιῶν ἐπισκευῆς καὶ ὑποστήλωσης θῆθεν τὸ κτήριον, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά τοῦδεν ἀπολύτως ἐκτελεῖται...».

'Αναφέρονται στὴν συνέχεια καὶ ἄλλες παρόμοιες περιγραφῆς «ἔργων ἐπιφανείας» στὶς ὁποῖες δὲν κρῖνουμε σκόπιμο νὰ ἐπεκταθοῦμε, γιὰτὶ θὰ πρέπει νὰ δώσουμε σὲ ἀντιπαράθεση στοιχεῖα ἀπὸ τῆς ἐνέργειες τῆς 4ης

Έφορείας Νεοτέρων Μνημείων του ΥΠΠΕ, όσον αφορά το συγκεκριμένο κτήριο, στοιχεία όμως αρκετά ειδικά για το παρόν δημοσίευμα.

Η ΚΑΤΩ ΠΟΛΗ

Ίστορικά στοιχεία – Πολεοδομία

Σχετικά με την ιστορική εξέλιξη του παλιού κέντρου της Θεσσαλονίκης έχουν δημοσιευτεί πολλά στοιχεία. Είναι όμως απαραίτητο να αναφέρουμε τα σημεία εκείνα που θεωρούνται ιστορικοί σταθμοί και που όπως είναι φυσικό είχαν άμεσες επιπτώσεις στην πολεοδομία και την αρχιτεκτονική των κτιρίων της πόλης. Από τα μέσα του 19ου αιώνα, ο πληθυσμός της πόλης αύξησε με την άθροια προσέλευση αγροτών και ταυτόχρονα με την άνθηση της βιοτεχνίας και του εμπορίου, καθώς και την εγκατάσταση των πρώτων βιομηχανικών μονάδων. Η εμπορική ζώνη θρικόταν στο κέντρο της πόλης, στις οδούς Φράγκων και Βενιζέλου. Μετά την πυρκαγιά του 1890, επεκτείνεται από την Έγνατια μέχρι την παραλία καθώς και προς την περιοχή της Αγίας Σοφίας. Έπίσης, η πυρκαγιά καταστρέφει το κεντρικό τμήμα της Ισραηλιτικής κοινότητας, μία περιοχή ανάμεσα στην Έρμου, Π. Μελά και την θάλασσα. Έτσι, ο χώρος αυτός ανοικοδομείται με κτίσματα που επηρεάζονται από τις αρχιτεκτονικές τάσεις της εποχής.

Η πυρκαγιά του 1917 καταστρέφει όλο το τμήμα ανατολικά της Φράγκικης συνοικίας, από την σημερινή Αγίου Δημητρίου μέχρι την παραλία και από την Άχειροποίητο μέχρι την Καμάρα. Καίγεται στο σύνολό της η Ισραηλιτική κοινότητα και μεγάλο μέρος της μουσουλμανικής και της ελληνικής. Άμεσως μετά την πυρκαγιά, συγκροτήθηκε ειδική ομάδα για την σύνταξη του νέου ρυμοτακτικού σχεδίου της πόλης. Το σημαντικό έργο της ομάδας αυτής, ο οποίο ονομάστηκε «Διεθνής Επιτροπή νέου σχεδίου Θεσσαλονίκης», δεν έπρόκειτο να εφορμασθεί. Τα οικονομικά συμφέροντα και οι πιέσεις που άσκησαν οι Ισραηλίτες έγιναν αιτία να τροποποιηθεί επανειλημμένα, μέχρις ότου οριστικοποιήθηκε το 1919. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «οι τότε κυβερνητικές αντιμεταπισυνέκτα παράλληλα με τις πιέσεις και τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις που δημιουργήθηκαν χαρακτηριστικά σαν πολυτέλεια το «παροβίαστο» του αρχικού σχεδίου (Α. Αναστασίδης, 1982). Σήμερα, εξακολουθούν να λειτουργούν οι ίδιες πιέσεις από μέρος των ιδιοκτητών, που αποτελούν με την αντίστοιχη περιοχή και πάλι μια ισχυρή ομάδα στόχων, με αποτέλεσμα να εξακολουθεί η τσάν για εκμετάλλευση των οικοπέδων τους να αντιμετωπίζεται ευνοικότερα από την προστασία του παλιού κέντρου της Θεσσαλονίκης, μέτρο που χαρακτηρίζεται και πάλι σαν πολυτέλεια.

6. Διατηρητέο κτίριο που καταδοφίστηκε στην πλατεία Τερψιθέας και παρόδο Ήσιουδου 4.

7. «Πωλούνται και ενοικιάζονται παραδοσιακά κατοικίες», στην οδό Κλειούς.

8. Περιοχή «Λαδάδικα», χαρακτηριστικό έργο και αξιόλογο κτίσμα με βαθμιδωτή σπλήνη στην κύρια όψη.

Μετά την άφιξη των προσφύγων (97.000) στην Θεσσαλονίκη, η πυρκαϊστική ζώνη αποτέλεσε — όπως και η πάνα πόλη — μία «κτιματική μονάδα» που κατατμήθηκε σε μικρά οικοπέδα, για την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών. Άλλοιολγα τμήματα της πόλης που θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημεία αναφοράς με την ουστή τους ένταξη στο ευρύτερο οικιστικό σύνολο, άγνοούνται τελείως ή καταστρέφονται.

Τα γεγονότα που αναφέραμε, μαζί με την απελευθέρωση και την ένταξη της πόλης στο ελληνικό κράτος (1912), καθόρισαν την πορεία και την εξέλιξη της μέχρι σήμερα. Τα κύρια χαρακτηριστικά της σύγχρονης πόλης που άφορουν τις χρήσεις γης, την πολεοδομία και την μορφολογία της, έχουν άφετηρία την περίοδο ανάμεσα στο 1912 και στο 1922. Το σχέδιο Hebrard εξακολουθεί να εφαρμόζεται στα παλιά αξιόλογα κτίρια της Θεσσαλονίκης. Οι συνέπειες της εμπροσεματωποίησης της γης, σε συνδυασμό με τον θεσμό της αντιπαροχής, οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας οικονομίας που βασίζεται στην κερδοσκοπία της γης, ιδιαίτερα μάλιστα στις κεντρικές περιοχές, όπου τα οικοπέδα έχουν υπερβολική αξία.

Τυπολογικές και γενικές παρατηρήσεις για τα κτίρια της κάτω πόλης.

Η δομή της σύγχρονης πόλης προδιαγράφηκε από τα χαρακτηριστικά που ιστορικά της κληροδοτήθηκαν. Το παλιό εμπορικό κέντρο — περιοχή Φράγκων, Βενιζέλου — διατηρείται ακόμη, ενώ συγχρόνως επεκτείνεται προς την «Διαγώνιο». Το εμπορικό λιμάνι και τα «Λαδάδικα», αποτελούν έναν ξεχωριστό ιστορικό πυρήνα στην καρδιά της πόλης. Για την πιο εύκολη ανάλυση των ιστορικών κτιρίων και των πυρήνων της πόλης, θεωρήσαμε σκόπιμη την ταξινόμησή τους με βάση την χρονολογία κατασκευής τους. Έτσι, προέκυψαν οι παρακάτω τρεις κατηγορίες:

- Κτίρια που κατασκευάστηκαν πριν από την πυρκαγιά του 1917,
- Κτίρια που διασώζονται τμήματα τα οποία δεν καταστράφηκαν από την πυρκαγιά και έπισκευάστηκαν ή ανακαινίστηκαν,
- Κτίρια που κατασκευάστηκαν μετά την πυρκαγιά.

α. Κτίρια που κατασκευάστηκαν πριν από την πυρκαγιά του 1917.

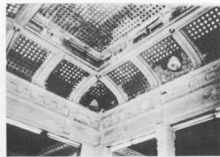
Όπως αναφέραμε, τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 19ου αιώνα, και μετά την πυρκαγιά του 1890, η πόλη ανακαινίζεται με την ανοικοδόμηση νέων κτιρίων που ακολουθούν τα ρεύματα της εποχής. Η χρήση του νεοκλασσικού ρυθμού στην πόλη είναι περιορισμένη, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στην υπόλοιπη έλευθέρη Ελλάδα, όπου η ρομαντική κλασικιστική δραστηριότητα άρχισε όταν πλέον είχε παρακομίσει στην Γερμανία (1830 - 1900). Όπως αναφέραμε, «στην περίπτωση των υποδούλων περιοχών η προσπάθεια για μία νεοκλασική αρχιτεκτονική ενισχύεται κάποτε και με την επίσημη κρατική (τουρκική

9α.β. Διατηρητέο κτίριο Τελουκίου στο Λιμάνι.

Οψεις προς την θάλασσα. Λεπτομέρεια.

10. Διατηρητέο κτίριο στην οδό Φραγκών και Α. Σοφού. Λεπτομέρεια από την βολική κατασκευή του εσωτερικού.

κή) παρουσία, ή οποία συχνά τα υιοθετεί και αυτή (καθώς χρησιμοποιεί ξένους αρχιτέκτονες) τους κλασικούς ρυθμούς ή τον κυρίαρχο τώρα στην Ευρώπη των τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα, «ελεγκτικισμό» (Ι.Ε. Δημακόπουλος, 1981). Στην Θεσσαλονίκη, το 1891 κτιζείται το Διοικητήριο, ενώ περίπου γύρω στην ίδια χρονολογία τοποθετούνται το Δηματικό και το Ίπποκράτειο νοσοκομείο, καθώς επίσης το κτίριο της Φιλοσοφικής Σχολής, οι στρατώνες, το κτίριο του Γ΄ Σιμαγός Στρατού, μερικά οθωμανικά σπίτια στην Λεωφόρο Χαμιδίου κ.λπ. Οι αρχιτέκτονες του κλασικισμού και του ελεγκτικισμού, άρνηθηκαν την τοπική αρχιτεκτονική και χρησιμοποίησαν τα πρότυπα της Ευρώπης. Το γεγονός αυτό ήταν φυσικό για την πόλη, που με την διεύρυνση του ευρωπαϊκού κεφαλαίου, εξελίσσεται σε άστικό μεταπρατικό κέντρο, που οργανώνει καλύτερα την λειτουργία της αγοράς (Κ. Μοσκάφ 1978). Σε συνδυασμό με την παρακμή της οθωμανικής αυτοκρατορίας και την έπληρωση που δέχεται από την Δύση, η πόλη ανοικοδομείται με κτίρια ικανά να την αντιπροσωπεύουν σε πανευρωπαϊκό επίπεδο κοιλτούρας.

Γνωστά χαρακτηριστικά κτίσματα της εποχής αυτής που διασώζονται μέχρι σήμερα, είναι τα κατασκευασμένα από τούβλο κτίσματα της γνωστής με την επωνυμία «Λαδάδικα» περιοχής (εικ. 8). Αξλόλογο επίσης κτίσμα της εποχής, είναι το Τελωμένο που βρίσκεται στο λιμάνι, με όψεις έμπροσθεν από το νεομαρόκ (εικ. 9 α, β). Στο κτίριο αυτό, ο σκεπαστός με υψηλή σκεπή κεντρικός χώρος και οι εσωτερικοί περιμετρικοί εδάωτες, είναι τα κύρια διαρθρωτικά στοιχεία. Οι εδάωτες συνδέονται με γέφυρες. Ο τύπος αυτός του κτιρίου, που εφαρμόστηκε με επιτυχία στην Ευρώπη από την

Γαλλική Έπανάσταση και μετά, χρησιμοποιήθηκε για τα κτίρια των εμπορικών στοών, των Τραπεζών κ.λπ. Ένδεικτική αναφέρουμε ακόμη το κτίριο της Οθωμανικής Αυτοκρατορικής Τράπεζας, στην διεύρυνση των οδών Φραγκών και Α. Σοφού (εικ. 10), καθώς και το κτίριο της Τράπεζας Θεσσαλονίκης στην πλατεία Χρηματιστηρίου. Τα κτίσματα αυτά, διαμορφώνονται με παρόμοια τυπολογική οργάνωση. Οι χώροι του ισόγειου και οι αντίστοιχοι του όρφου, οργανώνονται γύρω από έναν κεντρικό τετράγωνο χώρο που στεγάζεται με ύψαλλη μεταλλική στέγη. Βρισκόμαστε ήδη στην εποχή που η αλλαγή των υλικών, ή χρήση του σιδήρου και του γυαλιού, αναδεικνύει τις δυνατότητες τους εφαρμόζοντας μορφές λύσεις, σε συνδυασμό πάντα με παλιές μορφολογίες. Παρόμοια τυπολογική διαταγή συναντάμε και σε άλλα κτίρια, που όμως δεν αναφέρονται πλέον. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η στοά Lombardo, η οποία καταβεβλήθηκε το 1967 και η στοά Δοδιδέττο, η οποία καταβεβλήθηκε πιά πρόσφατα (1978).

Στην περίοδο αυτή κατασκευάζεται ένας μεγάλος αριθμός από ξενώνες (χάνια) που τις μέρες μας δεν διασώζονται κανένα, εκτός από αυτό της οδού Μοναστηρίου (χάνι Κοριτσά). Για το κτίσμα, υπάρχει πρωτόκολλο κατεδάφισης του όρφου, ενώ το αρμόδιο συμβούλιο έκρινε ότι η σημερινή προβληματική του κατάσταση δεν επιτρέπει τον χαρακτηρισμό του σαν ιστορικού και διατηρητέου μνημείου.

Με την πυρκαγιά του 1917, η Φραγκική συνοικία με τα αξλόλογο σπίτια της κόπη ολοκληρή. Έτσι, τα ελάχιστα που διασώθηκαν, μαζί με αυτά της πάνω πόλης, είναι τα μοναδικά που μεταφέρουν στις μέρες μας τις ιστορικές μνήμες της εποχής εκείνης.

6. Κτίρια που διασώζονται τμήματα, τα οποία δεν καταστράφηκαν από την πυρκαγιά και έπι-κευαστήθηκαν ή ανακαινίστηκαν.

Έλάχιστα στοιχεία γνωρίζουμε σήμερα για την κατηγορία αυτή των κτιρίων, καθώς βέβαια και για όλα εκείνα που καταστράφηκαν από την πυρκαγιά του 1917 και που θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης έρευνας. Με την αναζήτηση και μελέτη των κτιρίων αυτών, θα δοθούν νέα στοιχεία για την μορφή της πόλης. Το πιά αξλόλογο κτίσμα της κατηγορίας αυτής είναι η στοά Σαούλ Μοδιάνο (Cite Saul) που σώζεται μέχρι τις μέρες μας. Η στοά καταστράφηκε, σε μεγάλο ποσοστό και εναναίστηκε, διατηρώντας τμήματα της αρχικής τοιχοποιίας. Έτσι σήμερα διακρίνουμε δύο όψεις με διαφορετική οργάνωση (εικ. 11, 12). Η όψη προς την οδό Β΄ Ηρακλείου, που πρέπει να είναι και η αρχική, διαμορφώνεται με βάση μορφολογικά άναγεννησιακά στοιχεία (εικ. 13). Το ισόγειο φέρει μεγάλα ανοίγματα που ορίζονται από παραστάδες, ενώ στον όροφο οι εδωαστοίρες φέρουν κυκλικά ανώπλα και εναλλάσσονται με ψευδο-παραστάδες που έχουν κατακόρυφες ραβδώσεις και κορινθιακά έπικρανα. Η στοά αυτή, που έχει τα χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής στοάς - passare, λειτουργεί και σαν συνδυαστικός κρικός άναμεσα σε δύο οδικές άσπυρες, την οδό Β΄ Ηρακλείου και την οδό Έρμου.

Ιδιαίτερα αξλόλογο είναι επίσης το κτίσμα που βρίσκεται στην οδό Συγγρού, Βακαροίτου και Βηλαρά. Μαζί με την Τράπεζα Θεσσαλονίκης που προαναφέραμε καλύπτουν ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο. Το κτίριο έπικευαστήκε το 1926 και προπονήθηκε στο έσωτερικό του από τον αρχιτέκτονα Μαξ Ρουμπενς, ώστε να καλύψει τις άναγκες της 'ιοκικής Τράπεζας (εικ. 14). Οι χώροι οργανώνονται γύρω από το

11. Διατηρητέο κτίριο στοάς Σαούλ. Οψη προς την οδό Βασ. Ηρακλείου.

12. Διατηρητέο κτίριο στοάς Σαούλ. Οψη προς την οδό Βενιζέλου.

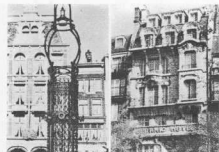
13. Palazzo Valuruaa (Vicenza 1565 - 66), με το όπιο παρουσιάζει ομοιότητες η στοά Σαούλ.

14. Αξιόλογο κτίσμα στην οδό Βασιλείου - Βλησάρη - Συγγρού.

15. Διατηρητέο κτίσμα στην οδό Βενιζέλου και Αγίου Μηνά.

16. Ασπρτερνίτο, λεπτομέρεια από το Χρυσιοτήριο, Παρίσι, κατοικία (J. Lavirotte, 1904).

κεντρικό έλλειψοειδές κλιμακοστάσιο, ενώ ο φωτισμός του κεντρικού χώρου πραγματοποιείται από την ύαλιτη μεταλλική στέγη, που σήμερα είναι κατεστραμμένη. Ψευδοπαράσταςδες καλύπτουν σε όλο το μήκος τις όψεις του κτίσματος και φαίνεται να υποσταθάζουν το γέισο της επίστεψης. Τα μεταξύ τους κενά διαστήματα έχουν διαφορετικό πλάτος και διακόσμηση, γεγονός που επιδεικνύει την άνεση του αρχιτέκτονα στην χρήση αναγεννησιακών στοιχείων, αλλά και την απελευθέρωση από την απόλυτη κυριαρχία της κλασικής ρυθμολογίας και το πέρας στο ένδοξο κλασικισμό. Μαζί με την ανάλυση του κτίριου, θα θέλαμε να αναφέρουμε, ότι με την απόφαση Δ/ΑΑΠ/Γ/1287/59313/27-8-81 του ΥΠΠΕ, χαρακτηρίστηκε διατηρητέο. Όμως, η έπισηκευή και η ανακαίνιση του κτίριου που πραγματοποιήθηκε το 1926, κάτω από περισσότερο αντίθετες συνθήκες, δεν στάθηκε δυνατό να επαναληφθεί στις μέρες μας. Η σύγχρονη αρχιτεκτονική και η ισχύουσα νομοθεσία για τα νεότερα μνημεία, αποδεικνύει αδύνατο στο να διασώσει το κτίριο που κατάφερε να επιβιώσει και να επαναχρησιμοποιηθεί μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1917. Το θέμα αποκαρκτηρισμού του κτίσματος επανεξετάζεται — ύστερα από αίτηση των ιδιοκτητών — με κίνδυνο της κατάδειψης και την ανέγερση πολυκατοικίας.

Στην κατηγορία αυτή ανήκει και το διόροφο κτίριο που στεγάζει εμπορικά καταστήματα, στην γωνία των οδών Βενιζέλου και Αγ. Μηνά (εικ. 15). Εδώ γίνεται ιδιαίτερη διαμόρφωση στο σημείο συνάντησης των δύο όψεων, για τόν τονισμό της γωνίας, με την προεξοχή του ορόφου. Δύο μεγάλα φουρούσα σε συνδυασμό με μία διακοσμητική αχβάδα φαίνεται να συγκρατούν την γωνιαία προεξοχή, που τονίζεται περισσότερο με την μπροσκή απόληξη της με τις άνωτολικές επιβράσεις. Οι όψεις του κτίσματος εμφανίζονται διάτρητες, με μία σειρά από συμμετρικά ανοίγματα. Χαρακτηριστική είναι η διάφορη έσωτερική στοά με την αξόλογη είσοδο προς την οδό Αγίου Μηνά. Τα ανοίγματα που βλέπουν ο στην διαμορφώνονται με νεοκλασικές επιβράσεις. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε, σύμφωνα με τα ένδεικτικά στοιχεία που έχουμε, ότι το κτίσμα δεν έχει υποστεί σημαντική καταστροφή από την πυρκαγιά και οι μεταγενέστερες έπισηκες πραγματοποιήθηκαν κυρίως στο έσωτερικό του και ιδιαίτερα στο τμήμα της οδού Βενιζέλου.

γ. Κτίρια που κατασκευάστηκαν μετά την πυρκαγιά του 1917.

Μετά το 1917 και την όριστικοποίηση του σχεδίου Hebrard, κατασκευάζονται νέα κτίρια, αξόλογο δείγματα στιλιστικού πλουρισμού και της νέας αρχιτεκτονικής (art nouveau). Διαφορετικής μορφής κτίσματα είναι παρόντα στο

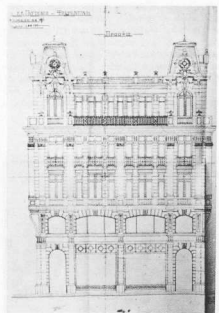
ίδιο αστικό περιβάλλον και διαφορετικά τμήματα του ίδιου κτίσματος μπορούν να σχεδιαστούν με άνομοια κριτήρια. Ο αρχιτέκτονας απολαμβάνει μία απεριόριστη ελευθερία, γιατί μπορεί να χρησιμοποιήσει ποικιλία από ρυθμούς, με βάση τις απαιτήσεις του θέματος, του πελάτη, του περιβάλλοντος ή απλά με βάση το γούστο και τα ενδιαφέροντά του. Έτσι, στην κάτω πόλη της Θεσσαλονίκης, μπορεί κανείς να έντοπισει σειρά από κτίσματα τα οποία χρησιμοποιήθηκε μία μεγάλη ποικιλία από ρυθμούς και μορφολογικά στοιχεία και που ανήκουν στον ίδιο αρχιτέκτονα. Με τόν τρόπο αυτό τα κτίρια γίνονται ένα είδος αρχιτεκτονικού άλμπουμ, καθώς δεν υπάρχουν πλέον τα τοπικά ή έθνικά σύνορα (εικ. 16, 17).

Τά χαρακτηριστικά στοιχεία της τυπολογικής διάταξης των κτισμάτων της περασμένης περιόδου, εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται στις εμπορικές στοές. Άξιόλογο παράδειγμα, τελευταίο για την πόλη ως πρό τόν συγκεκριμένο τύπο, αποτελεί η στοά Α. Πελόσφω (τό παλιό Ταχυδρομείο) ή οποία χτίστηκε το 1926 με βάση σχέδια του αρχιτέκτονα Παιονίδη (εικ. 18), που τροποποιήθηκαν κατά ένα μέρος από τόν ιδιοκτήτη στο στάδιο της εφαρμογής τους. Ο έσωτερικός κεντρικός χώρος, θυμίζει εκείνον του Τελωνείου, καθώς διαμορφώνεται με περιμετρικούς διαδρόμους και φωτίζεται από μία δίριχη μεταλλική στέγη (εικ. 19). Η τυπολογία αυτή διάταξη εφαρμόζεται και στην κατασκευή πολυόροφων κτιρίων γραφείων. Ένδεικτικά αναφέρουμε τόν κτίσμα της γωνίας των οδών Βενιζέλου και Αγίου Μηνά, τόν οποίο χτίστηκε τόν 1925 από τόν μηχανικό Πλέιμπερ (εικ. 20). Χαρακτηριστικές είναι οι όψεις του κτίσματος με τις γωνιαίες διαμορφώσεις σε πυργίσκους, που αποτελούν στοιχεία νεομαρκόκ, και χρησιμεύουν για τόν τονισμό των γωνιών τόν οικοδομικών τετραγώνων. Παρόμοια διαμόρφωση στις γωνίες όρισμένων κτιρίων συναντάμε σε μία σειρά από οικοδομικών των οδών Τοιμακή, Μητροπόλεως, Βενιζέλου κλπ. Σε μερικές μά-

λιστα περιπτώσεις, οι απόληξεις αυτές καλύπτονται με θολωτή κατασκευή, ή έχουν κυκλική κάτοψη, ενώ σε άλλες περιπτώσεις έχουμε απότμηση της γωνίας τού κτιρίου και κατασκευή ανεξάρτητου πυργίσκου με κλασικιστική όργάνωση στην όψη τού.

Στην περίοδο αυτή, αλλά και πριν τόν 1917, κατασκευάζεται ένας μεγάλος αριθμός από ξενοδοχεία, αρκετά από τόν όποια διασώζονται (κυρίως στην αρχή της Έγνατίας), ανάμεσα στα όποια ξεχωρίζει τόν ξενοδοχείο «Βιέννη».

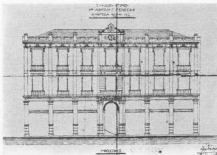
Κτίρια που σχεδιάζονται με βάση την νέα αρχιτεκτονική (art nouveau) συναντάμε στην οδό Άριστοτέλους, Τοιμακή, Π.Π. Γερμανού κλπ., όπου είναι φανερή ή τάση για την διακόσμηση και η αξιοποίηση της καμπύλης γραμμής (εικ. 21), αλλά και κάποια ρήξη με την νεοκλασική ιδεολογία. Ένδεικτικά αναφέρουμε τα κτίρια στις οδούς Τοιμακή 53 (εικ. 22). Τοι-

20. Αξιόλογο κτίσμα στην οδό Τοιμακή - Βενιζέλου - Αγ. Μηνά.

17. Κτίριο στην γωνία των οδών Καλιποθάκι και Κορνιωνών.

18. Αξολογο κτίσμα στην οδό Τσακάλη 22 (Στοα Πελοώφωφ, πρην Ταχυδρομείο). Σχέδιο.

19. Λεπτομέρειες από το εσωτερικό του κτιρίου στην Τσακάλη 22.

μισκή 102 και Βασ. Κωνσταντίνου 43, όπου η διαμόρφωση τών εξωστών άκολουθεί τήν καμπύλη γραμμή, ενώ μία σειρά από ραδιονύχιες κίονες στηρίζει τούς υπερκείμενους εξώστες. Πλούσιες διακοσμήσεις εφαρμόζονται σε υπέρθυρα και κατασκευάζονται περίτεχνες σιδερίδες γιά τούς εξώστες και τά στέγαστρα τών ισόγειων καταστημάτων.

Όλοκληρώνοντας τήν ενόττητα αυτή πού αναφέρεται στην κάτω πόλη τής Θεσσαλονίκης και σύμφωνα μέ τσα περιληπτικά αναφέραμε γιά τόν πλουτό τής ιστορίας τής και τήν ποικιλία τών αρχιτεκτονημάτων τής, διαπιστώνει κανείς πόσο λάθος αποτελεί ή διάσωση μεμονωμένων κτισμάτων και πόσο μεγαλύτερο λάθος αποτελεί ή άποψη ότι ένα κτίσμα παίζει νά έχει ενδιαφέρον «επειδή τά μορφολογικά στοιχεία τής όψης (του) άνήκουν στό τουρκομπαρόκ και δέν συνθέτουν χαρακτήρα νεοκλασικού οικοδομήματος»². Ακόμη,

διαπιστώνει κανείς τήν ιστορική και αρχιτεκτονική άξια ενός δρόμου τής πόλης ή ενός πυρήνα τής, επειδή άκριβώς διατηρεί έναν ικανό αριθμό από κτίρια τών περιόδων πού προσαναφέρουμε. Έτσι, μπορούμε νά θεωρήσουμε έπιστημονικά άτεκμηρίωτες άπόψεις πού πολύ συχνά εκφράζονται στό άρμόδια συμβούλια — τά όποια γνωμοδοτούν γιά τήν άξια τών νεοτέρων μνημείων — από επώνυμους άρχιτέκτονες, όταν θεωρούν τά κτίρια πού διασώζει σήμερα ή πόλη, χωρίς καμία ιστορική ή αρχιτεκτονική άξια.

Υπάρχουν περιοχές, όπως γιά παράδειγμα τά κτίρια τής όδου Άγίου Μηνά και τού παλιού τμήματός τής (Έδέσσης), πού αποτελούν χαρακτηριστικά τυπολογικά σύνολα μέ άξιόλογα μορφολογικά στοιχεία και πού μεταφέρουν στις μέρες μας παράλληλα μέ τήν ιστορία τής τά ρεύματα τής αρχιτεκτονικής πού άφομοίωσε ή πόλη.

Οι περιοχές αυτές πρέπει νά έντοπισθούν και νά προστατευθούν στό σύνολό τους, νά διατηρηθούν όλες οι όψεις τών κτιρίων, είτε είναι πλούσιες είτε λιτές, είτε είναι έξαιρετικές ή συνηθισμένες, διότι αποτελούν μέ τήν επανάληψη και τήν συνέχεια τους τήν έκλεπτιμένη και όμοιογενή δομή τών δρόμων τής περιοχής. Η άντιμετώπιση αυτή και ή διατήρηση οικιστικών ιστορικών συνόλων, εφαρμόζεται ήδη σε διάφορες χώρες τής Ευρώπης. Σάν παράδειγμα αναφέρουμε τήν πρόταση ανάδειξης ενός κεντρικού δρόμου στό Βελιγράδι (είκ. 23) σύμφωνα μέ τήν όποία γίνονται διάφορες έπεμβάσεις, όπως άποκατάσταση θυμων στην άρχική τους μορφή, κατεδάφιση τμημάτων κτιρίων, προσθήκες κλπ. Στο σημείο αυτό θεωρούμε σκόπιμο νά αναφέρουμε όπόσπασμα από αίτηση 'ιδιοκτήτη κτιρίου τής όδου Άγ. Μηνάς, πρós τó Τοπικό Συμβούλιο «... Έμφ' όσον όμως συντρέχουν έπιστημονικοί λόγοι γιά ειδική άντιμετώπιση τής οικοδομής μου παράλληλα μέ τίς άλλες οικοδομές τής όδου και μέ τίς έπιφυλάξεις τής θέσπισης ικανοποιητικών κινήτρων γιά τούς ιδιοκτήτες, ζητώ τήν έγκριση άνέγερσης προσθήκης δύο όρόφων επί τής ύφισταμένης διόροφης οικοδομής, πράγμα πού προτείνω σάν εναλλακτική λύση...». Ήδη, ή άποψη αυτή τού ιδιώτη, αποτελεί θετικό στοιχείο γιά μία άντίστοιχη διαμόρφωση πού θά μπορούσε νά γίνει στόν προαναφερόμενο δρόμο.

21. Διατηρητέο κτίριο στην πλατεία Άγίας Σοφίας.

22. Κτίριο στη οδό Τσακάλη 53.

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Ίστορικά στοιχεία: Στο δεύτερο μισό τού 19ου αιώνα, ή μεγάλη οικονομική άνθηση τής πόλης και ή κατασκευή τού σιδηρόδρομου (1881 - 1888), πού συνέδεσε τήν Θεσσαλονί-

23. Πρόταση αναδόμησης δρόμου στο Βελιγράδι.

24. Διατηρητέα κτίρια της Βασ. Γεωργιού.

25. Κύρια όψη του Ρωσικού Νοσοκομείου.

κη με τὰ Σκόπια καὶ τὸ Βελιγράδι, εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τὴν ἐγκατάσταση καὶ καινούριου πληθυσμοῦ, τὸν ὁποῖο διπλασιάστηκε ἡ παλιὰ περιτειχισμένη πόλη καὶ κατοικήθηκαν οἱ παρυφές τῆς.

Στὸ δυτικὸ τμήμα ἐγκαταστάθηκαν κυρίως τὰ λαϊκὰ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ στὸ ἀνατολικὸ οἱ ἀρκετὸν μετὰ τὸ ἀνατολικὸ ἐπίσημο. Τὴν ἐποικία τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς, γνωστῆς μετὰ τὸ ὄνομα «περιοχὴ Ἐξάρχων» ἀπὸ ὕψησαν κυρίως τῶσι περσιτοῦ καὶ πανηγυριῶν, εὐνόησε ἡ κατεδάφιση τῶν ἀνατολικῶν τεχνῶν τὸ 1888 καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως ἀπὸ τὴν πυρκαγιά τοῦ 1890. Ἐπίσης Θεσσαλονικεῖς ἀναπτύσσουσι μεγάλη οἰκοδομικὴ παραλία ἀπὸ τὸν Λευκὸ Πύργο μεχρὶ τὸ Ντεπύ, χιζιζουσι κατὰ μήκος τῆς σημερινῆς λεωφόρου Β. Ὀλίγες ἐπαύλειες - πύργουσι, πὺν δινουσι καὶ τὸ ὄνομα στὴν περιοχή. Ἡ καινούρια αὕτη συνοικία εἶναι ἐθνοκαλλιμικτὴ καὶ συγκεντρώνει Ἰσραηλίτες, Ντονιμάδες, Τούρκουσι, Ἑλλῆνεσι φράγκουσι καὶ Λεβαντινοῦσι, οἱ ἀπὸ καθὺς ἀπικτοῦν οἰκονομικὴ ἔνθεση, ἐγκαταλείπουσι τὴν παλιὰ πόλη. Τὴν πλειοψηφία ἐδῶ ἀποτελοῦσι Ἰσραηλίτες, Ἑλλῆνεσι καὶ Μουσοουλινοῦσι ἰσορῖθιο πλῆθος. Τὰ νέα κτίρια χραιομεῖουσι ἀρχικὰ γιὰ παραθεριστικὴ διαμονή, ἐνῶ ἀργότερα, ὑστερὰ ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ τραμ τοῦ 1895, παίρνουσι χαρακτῆρα μόνιμης κατοικίας. Παράλληλα, κατασκευάζουσι μικρότερα κτίσματα ἀπὸ ἕνα μικροσκοπικὸ πλῆθος, πὺν ἀκολουθῆσαι τοὺσι πρῶτουσ μετόικουσι. Μία ὀμαδικὴ μετακίνηση (μετὰ τὸ 1890) ἀπὸ τὸ κέντρο πρὸς τὸν ἀνατολικὸ κάμπο τῶν ἐπιφῶν Ἰσραηλιτῶν, πικνωθεῖσι τῆς μεχρὶ τότε σποραδικὰ κατοικηθεῖνε περιοχῆς Ἐλιζουάν, Ἁγία Τριάδα καὶ Ἀνάλημης καὶ δημιουργῆσαι τὴν συνοικία τοῦ Χιρς. Ὅλα αὐτὰ συνέβησαν στὸ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ περιοχή ἕνα καθορὰ ὀστικὸ χαρακτῆρα.

Τὸ ὀστικὸ πλῆγμα τῆς περιοχῆς τὸ ἀποτελοῦσαν ὀριζιζουσι καὶ κἀθετοι δρόμοι κατὰ τὸ ἰσσοδομειο ὀσστημα, μετὰ τῆς σημαντικότερης ὀρπτικής τοποθετηθεῖνε παράλληλα πρὸς τὴν ἀκτῆ. Ἐνάμεσα στὰ 1894 - 1912 κτιζονται ἐκατό περιπὺ κτίρια ἐπαύλειου καὶ ἀρκετῆς ἐκατοστάδες ἀπὸ μικρότερα ὀσπίτια. Τὴν ἰδια ἐποχὴ οἱ διάφοροι κοινότητες ἀναπτύσσουσι μεγάλη δραστηριότητα. Στὴν δραστηριότητα αὕτη καὶ στὸ γενικότερο πλαιοιο κατασκευῆς κροτικῶν κτιριῶν εἶναι ἐνταγμένη καὶ ἡ ἰδρῶσι νοσοκομειῶν, πὺν συγκεντρῶνεται στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς πόλεως. Σὲ ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ 1 χλμ. συναντοῦσι τέσσαρα διαφορετικὰ νοσοκομεια, τὸ Ἑλλῆνικὸ (Θεογενεῖο πὺν κατεδάφιστικὸ), Ἰσραηλιτικὸ (Ἰπποκράτειο), Ἰταλικὸ (Ἰωαννουδῶν) καὶ Ρωσικὸ (πρῶην κρατικὸ μαειυτηριῶ).

Γενικὲς παρατηρήσει

Ὅπωσι γνωρίζουσι, στὴν Θεσσαλονικὴ ἐργάστηκαν ξένοι καὶ ντόπιοι ἀρχιτέκτονεσι πὺν εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, κοντὰ σὲ Γάλλουσι καθηγητέ. Στὴν περιοχή πὺν ἐξετάζουσι συναντῶσαι ἐργα γνωστῶν ἀρχιτεκτόνων, τοῦ Πιέρο Ἀργικῶνι (βίλλα Φερνάντεσι, ἡλεκτρικὴ ἔταιρία, κτίριο ΝΑΤΟ), τοῦ Παιονιδη (σχολὴ Τυφλῶν, οἰκία Γεωργιῶδη, οἰκία Σιάγα), τοῦ Μ. Ρουμπενεσι (Γραβιάς 7), τοῦ Γραικοῦ (σχολὴ Κωνσταντινιδη) τοῦ V. Posselli (βίλλα Allatini, Γ' Σ.Σ., Φιλοσοφικὴ Σχολή).

Ὅπωσι εἶναι γνωστὸ, τὰ κτίρια πὺν κτιζιζουσι ἐδῶ στὸ δεῦτερο μισὸ τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ στίσι ἀρχέσι τοῦ 20ου, δὲν ἐντάσσουσι σὲ ἕνα ὀρισμῶν ἀρχιτεκτονικὸ ἐυρωπαϊκὸ ρεῖμα. Διακρίνει κανεῖσι ἕνα μίγμα νεοκλασικῆς ρυθμολογίας μετὰ ἐκλεκτικιστικῆς μορφῆς, φορτωμένεσι πολλῆς φορῆς μεθαρῆς διακοσμῆσει τοῦ ὀθωμανικὸ μπάρὸκ.

Μία προσεκτικὴ παρατήρηση τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἐπαύλειου καὶ τῶν ἄλλων κτιριῶν, μὰς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνουσι κοινὰ χαρακτηριστικὰ καὶ μερικῆς βασικῆς κατηγορίεσι πὺν ἔχουσι ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν ἰδιοκτητή, τὴν ἐποχὴ καὶ τὴν περιοχή ὀπου οἰκοδομοῦνται. Τὰ κτίρια στὴν πλειοψηφία τοῦσι εἶναι ἀπλοῖο κυβομορφοῖο ὀγκοι μετὰ καθαρὰ περιγράμματα καὶ τετρακλινὴ στέγη. Συνήθωσι εἶναι διόροφα μετὰ ἡμιῶγειο καὶ τοισμένη τὴν κλασικιστικὴ διάκριση θάσῃ, κορμου καὶ ἐπιστεψῆσι. Τίσι ὀψεις χαρακτηρίζεσι ἡ συμμετρία μετὰ ἕνα κεντρικὸ ἔξωσι, πὺν στὴν κύρια ὀψη ὑπερτονιζεῖται ἀπὸ τὸ ἐπιβαθμικὸ κλιμακοστάσιο, τὸ μπάλκονι ἡ στεγασωμένο ἐξώσση, καὶ τὴν διαμόρφωση τῆς ἐπίστεψῆσι. Διακοσμῆτικῆσι ταινίεσι ὀριζουσι τοῦσι

ὀροφουσι, καὶ οἱ στέγει περιτριυρίζουσι ἀπὸ ἀπλοῖο σθηθαιο, διακοσμῆμένο ἡ διάτρητο ἀπὸ κτιστὰ ἡ πῆλινα κολωνάκια (μπாலούστρεσι). Τὸ σθηθαιο αὕτο συνήθωσι δημιουργεῖσι ὀπτικῆς ἀπόληξη ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεντρικὴ εἰσοδο πὺν σπιτιοῦ τοιζουσι εἶσαι τὸν βασικότερο ἔξωσι συμμετρίας τοῦ κτισματοῦ.

Τὰ ἀνοίγματα τοιζουσι ἀπὸ περιμετρικὴ κορνιζα ἡ ὀποια στὸ ἀνώφλι καταλήγει πολλῆς φορῆς σὲ διακοσμῆτικὸ κλειδί καὶ οἱ ποδιῆς ἐξωχρίζουσι προεξέχουσι ἀπλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς ὀψῆσι, ἡ περιεκλιονεῖσι ἀριστοτεχνικῆς ἀνάγλυφωσι διακοσμῆσει ἀπὸ σοθὰ.

Τὰ δωμάτια ὀργανωνονται γύρω ἀπὸ ἕνα κεντρικὸ χῶρο καὶ τοποθετοῦνται ἀνάλογο μετὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποιότητα τοῦ σπιτιοῦ, ἄλλοτε ἀπλὰ στίσι δύο μακρῆσι πλευρῆσι καὶ ἄλλοτε δημιουργῶνται δευτεροῦντεσι χῶρουσι πὺν ὀμαδοποιοῦνται κυρίως στὸ πῶσι τμήμα τοῦ κτισματοῦ. Τὸ κλιμακοστάσιο, συνήθωσι ἐλινο, στὰ ἀπλὰ κτίρια ὀπου οἱ κἀθε ὀροφοσι ἀνήκει σὲ διαφορετικὴ οἰκογενεῖα, εἶναι ἀπορνωμένο ἀπὸ τοῦσι κατοικησιμουσι χῶρουσι. Πρὸς αὕτο ὀδηγοῦν μία ἡ δύο πόρτεσι σὲ κἀθε ὀροφο. Ἄντιθέσαι, στὰ ἀρχοντοῦσπια τὸ κλιμακοστάσιο ἔχει μία ἐξωχριστὴ θῆση, ἐμφανὴ ἀπὸ τὴν κύρια εἰσοδο καὶ εἶναι ἰδιαίτερα διακοσμῆμένο.

Τὰ πρῶτα κτίρια πὺν κατασκευῆσαι καὶ στὴν περιοχή, λόγω τῆς μεγάλῆς καὶ ἐλευθερῆς ἔκτασης πὺν ὑπῆρχε, ἦταν τοποθετημένα στὸ κέντρο ἕνας μεγάλου οἰκοπέδου, συστηματικὰ καλλιεργημουσι καὶ διαμορφωμουσι σὲ ἀνόθηκο μετὰ πλαιοισα θλάσση (εἰκ. 24).

Ὀμοιοποίηση τῶν κτιριῶν

Γιὰ τὴν καλύτερη ἀνάλυση τῶν διατηρηθεῶν καὶ ἀξιόλογοῦν κτιριῶν τῆς

ανατολικής περιοχής, θεωρούμε σκόπιμο να τα εντάξουμε σε ομάδες, ανάλογα με την χρήση τους και ανάλογα με τα κοινά μορφολογικά και τυπολογικά τους στοιχεία.

A. Δημόσια κτίρια: Τα κτίρια αυτά κατασκευάστηκαν από την τουρκική κυβέρνηση σε μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού της πόλης και γενικότερα της πολιτικής της Ύψηλης Πύλης, ή όπως αναφέραμε, από την πρωτοβουλία των διαφόρων κοινοτήτων. Τα περισσότερα από αυτά διατηρούνται μέχρι σήμερα και χρησιμοποιούνται ανάλογα. Έχουν καθαρά νεοκλασικές επιδράσεις, περισσότερο από κάθε άλλο είδος κτιρίου της πόλης. Έκτός από τα παραπάνω κτίρια, η Θεσσαλονίκη δεν διαθέτει ουσιαστικά άλλα δείγματα από την περίοδο του νεοκλασικισμού.

Το 1887 κτίστηκε από τον αρχιτέκτονα V. Posselli το Ιδαίδη (σχολή για διοικητικούς υπαλλήλους), που άργότερα στέγασε το Έλληνικό Πανεπιστήμιο. Από τον ίδιο μηχανικό χτίστηκε ον τουρκικός στρατιώνας το σημερινό κτίριο του Γ΄ Σώματος Στρατού. Τα κτίρια χαρακτηρίζονται από τα κλασικίζοντα μορφολογικά στοιχεία, τους τονιασμένους κεντρικούς άξονα και το προσώπο της είσοδου.

Την ομάδα των νοσοκομείων χαρακτηρίζουν τα παρακάτω κοινά στοιχεία. Ο αριθμός των ορόφων είναι περιορισμένος, ενώ στην διάταξη της κάτοψης υπάρχει ένας κεντρικός πυρήνας με τις διοικητικές υπηρεσίες και τα ιατρεία, και οι πτέρυγες με τους θαλάμους νοσηλείας. Στο πίσω μέρος του κτιρίου βρίσκεται συνήθως το χειρουργείο που καταλήγει σε άψιδα (Πποκράτειο, Ρωσικό) (εικ. 25).

B. Κτίρια κατοικίας: Β1' Από το σύνολο των κατοικιών ξεχωρίζει μία ιδιαι-

τερη ομάδα που την χαρακτηρίζει η επίδραση της αυστρογερμανικής αρχιτεκτονικής, ή πολυπλοκότητα του όγκου και της κάτοψης, ή σύνθετη στέγη με τις έντονες κλίσεις και τις οριζόντιες αποτμήσεις, ή δημιουργία όρθογωνικού πύργου που υπερυψώνεται από το υπόλοιπο κτίσμα και οι λεπτοδομημένες εξοχολοκασκευές κάτω από τα γείσα ή τα φουρούσια των στεγών. Στην έντονη αυτή αήηχουν οι πιά όνομαστές επαύλεις - πύργοι, στις οποίες συναντάμε τον πλουσιότερο εσωτερικό διάκοσμο από όλα τα άλλα αρχοντικά της πόλης, τοιχογραφίες, φιλοτεχνημένες όροφες και περιτέχνα χυτοσιδηρά στοιχεία. Εδώ ανήκουν τρία όνομαστά διατηρητέα κτίσματα.

Το κτίριο του Τουρκαλθανού Μεχμέτ Καπαντζή, γνωστό σαν κτίριο του ΝΑΤΟ, ίδιοκτησίας Ε.Ε.Σ., πού κατασκευάστηκε το 1893. Έκτός από τις εξωτερικές του ιδιομορφίες, διαθέτει έναν μεγάλο αριθμό από όροφωγραφίες και φιλοτεχνημένες όροφες, στις οποίες γίνεται χρήση πεπαισμένου χαρτιού στή θέση του γύψου (εικ. 26).

Το αρχοντικό του ντομέδ Άχμέτ Καπαντζή, γνωστό σήμερα σαν Ε΄ Γυμνάσιο Αρρένων, ίδιοκτησίας της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας, κτίστηκε το 1897 από Αυστριακό μηχανικό και με ύλικά της ίδιας προέλευσης. Στο εσωτερικό του, εκτός από το Ιδαίδη αναδιαφέρον πού παρουσιάζουν οι ξύλινες πόρτες και οι ζωγραφισμένες ή ανάγλυφες όροφες, θα πρέπει να αναφέρουμε το αξιόλογο κλιμακοστάσιο με την περίτεχνη οειδριά στή θέση του κιγκλιώματος, φανερά επηρεασμένο από την αρχιτεκτονική του Φερνάντεζ (εικ. 27, 28). Η οικοδόμος Φερνάντεζ,

γνωστή σαν Casa Bianca, είναι ένα από τα σπάνια κτίρια της πόλης, πού μέσα από την εκλεκτικιστική του διάθεση εμφανίζεται καθαρά η επίδραση της αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα. Η κατηγορία αυτή θα πρέπει να εντάξουμε και το κτίριο πού στεγάσει το Έθνολογικό και Λαογραφικό Μουσείο, σαν μία σύνθετη μορφή του τύπου και έντονα επηρεασμένη από την αρχιτεκτονική του 19ου αιώνα.

Λιγότερο γνωστό, αλλά με τις ίδιες επιδράσεις κατασκευάστηκε και άλλα αξιόλογα κτίρια. Το κτίριο της οδού Θ. Σοφούλη 6, με τις δεκμοκρυφές στέγες, τον ξυλόγλυπτο διάκοσμο και την ενδιαφέρουσα οργάνωση των όψεων αποτελεί, μέχρι πριν λίγους μήνες πού καταδιορίστηκε, μοναδικό δείγμα όστικής κατοικίας των αρχών του αιώνα (εικ. 29). Στο κτίριο της οδού Όρεστού 9, ο κεντρικός πυρήνας υπερυψώνεται και καταλήγει σε σοφίτα με δεκμοκρυφή στέγη, ενώ δύο πλευρικές πτέρυγες είναι τοποθετημένες σε όρθη γωνία, δημιουργώντας μια ενδιαφέρουσα τυπολογία και ρυθμολογία. Οι διακοσμίες των όψεων συμπληρώνονται από φυτικές γιρλάντες και καμπύλα στοιχεία, θέματα επηρεασμένα από την αρχιτεκτονική του 19ου αιώνα.

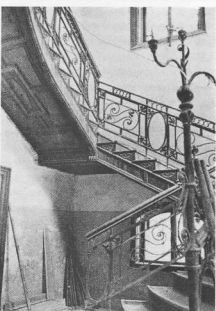
B2. Την ίδια περίπου περίοδο κτιζόνται διάοροφα κτίρια άπλης τυπολογίας με κύριο χαρακτηριστικό την συμμετρική διάρθρωση. Το ήμισυγειο αποτελεί την βάση του κτιρίου και χωρίζεται από το υπόλοιπο κτιριολογικό σώμα με κυφόσιες αναγεννησιακές επιδράσεις, πού κατασκευάζονται εξωτερικά στήν λιθοδομή ή στο έπιχρισμα. Στο κέντρο της κύριας όψης τοποθετείται η είσοδος, στην όποια οδηγεί μια μαρμάρινη έπιβαλτική σκάλα. Στο κεντρικό αυτό τμήμα τοποθετείται και ο έξώστης του δεύτερου ορόφου, ο όποιος στήρίζεται σε χυτοσιδηρά ή μαρμάρινα συμπαιτά φουρούσια. Στο κτίριο κύριες

26. Λεπτομέρειες οροφών του κτιρίου Ε.Ε.Σ.

27. Οροφή από το κτίριο Ε΄ Γυμνασίου Αρρένων.

28. Το εσωτερικό κλιμακοστάσιο του Ε΄ Γυμνασίου Αρρένων.

29. Τμήμα της προσόψεως του κτιρίου της Θ. Σοφούλης 6 (κατεδιορίστηκε).

30. Κύρια όψη του Α' Γυμνασίου Αργυρέων, στη Λεωφόρο Β. Όλας.

31. Το διατηρητέο κτίριο της σχολής Τυφλών.

όψεις τα άνοιγματα πλαισιώνονται από ψευδοπαραστάδες άπλες ή διδυμες με περίχρηνα κιονόκρανα. Τα άνωφλια των ανοιγμάτων τοξίζονται με τριγωνικά ή τοξωτά άδύματα, ή με διακοσμητικό κλειδί. Στη στέγη υπάρχει γέισο που στηρίζεται σε μικρά φουρούσια τοποθετημένα σε σειρά (εικ. 30).

Άντιπροσωπευτικά έργα αυτής της ομάδας αποτελούν το κτίριο του Α' Γυμνασίου Αργυρέων, που κτίστηκε το 1890 και ή Σχολή Τυφλών (1890 - 1890) με τα πολύπλοκα άνωφλια των παραθύρων και τις μπαρόκ διακοσμήσεις (εικ. 31). Επίσης το όργανοτροφείο «Μέλισσα», που κτίστηκε το 1897 σαν έπαυλο του Οσμάν Αλή Βέη. Το κτίριο παρουσιάζει ιδιαίτερα προσηمنή πρόσμοη που τοξίζεται από την άναγεννησιακή κύρια είσοδο, τις ψευδοπαραστάδες που όρίζουν τα παράθυρα και είναι άπλες όρθογωνικές στον όροφο, ενώ στον δεύτερο όροφο γίνονται καμπύλες και καταλήγουν σε σύνθετα κιονόκρανα. Εδώ συναντάμε και τις διδυμες παραστάδες που όρίζουν το ενδιάμεσο τμήμα των κωνικών ανοιγμάτων στον δεύτερο όροφο. Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε στην κατηγορία αυτή τα κτίρια της οδού Βασ. Γεωργίου 27, 29.

Στις άρχές του αιώνα βρήκε πλατιά έφαρμογή μία παραλλαγή του παραπάνω τύπου. Χαρακτηρίζεται από τον στεγασμένο έξωστη του όρόφου, ό οποίος στηρίζεται σε όρθογωνικούς πεσσούς, προεξέχει αισθητικά και κατέχει κυρίαρχη θέση στην όργάνωση της όψης. Στις όροφες των έξωστών συναντά κανείς νωπογραφίες που άν και βρίσκονται στο έξωτερικό του κτιρίου διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση (κτίριο στην οδό Βελισσαρίου 48, θίλλα Μορντώχ). Κτίρια που άκολουθούν την έξελεκτική αυτή μορφή είναι το 'Ιταλικό Προξενείο, ή οικία Μιχαηλίδη, ή οικία Γεωργιάδη, τό κτίριο στην οδό Βελισσαρίου 48 και τό κτίριο της Λεωφόρου Στρατού 19.

Σέ μία συνθετότερη και μικτή έκφραση με πύργο, που διατηρεί τις άρχές που προαναφέραμε, εντάσσεται ή θίλλα Μορντώχ, ιδιοκτησίας ΙΚΑ, που παραχωρήθηκε στον Δήμο. 'Η τοιχο-

γράφηση του κτιρίου είναι ιδιαίτερα αξιόλογη καθώς και ή έπεξεργασία του ξύλου και του σιδήρου (εικ. 32).

B3. Μία άλλη ομάδα αποτελούσαν τα κτίρια που είχαν φρουριακό χαρακτήρα. Οι άπολήξεις των στηθιαών της έπίστεψης ήταν όδοντωτές, κατασκευάζονταν μικροί πύργοι με έπάλλξεις και ή χρήση των τούθλων της τοιχοποιίας τους ήταν έμφανής. 'Εδώ άνήκε τό κτίριο Σχινά (1897) που έχει καταδαφιστεί. Σήμερα σώζεται μόνον ό κόκκινος πύργος που κτίστηκε τό 1895 - στην Λεωφόρο Β. 'Όλας σε σχέδια του αρχιτέκτονα Φ. Σαρνώ.

B4. Στην δεύτερη δεκαετία του αιώνα, ή υπερβολική τάση για την διακόσμηση των όψων και ή έπίδραση του «όθμανικού ροκοκό» δημιουργούν έναν άλλο τύπο σπιτιών με άπλη τυπολογία. 'Εδώ οι πλευρές και οι άκμές του κτίσματος, τό άδύματα της έπίστεψης στην κύρια όψη και οι ποδιές των παραθύρων, διακοσμούνται με άνάγλυφες πυκνές παραστάσεις από τό φυτικό και ζωικό βασίλειο. Κεφάλια από κόρες, γιρλάντες από ρόδα, κορδέλες, δέσμες από λουλούδια, δίνουν μία χαρούμενη και κατάκομη όψη στην κατοικία.

'Ενδεικτικά, στην κατηγορία αυτή αναφέρουμε τό Χαρίσειο Γηροκομείο στην Ευζώνων, τό κτίριο στην Σαρανταπόρου και στην Μ. Μπότσαρη που πρόσφατα καταδαφίστηκε (εικ. 33). Σκόπιμο είναι νά αναφέρουμε έδώ την ομάδα εκείνη των κτισμάτων, που προηγούνται χρονολογικά από τα παραπάνω, και έμφανίζονται περισσότερο στην περιοχή του Ντεπώ. Μία παράμομη διακοσμητική διάθεση όδηγει στη χρήση του ξύλου σαν διακοσμητικό ύλικό.

Διάτρητες έπιλινες έπιφάνειες, όδοντωτές ταινίες, δαντελωτές κορνίζες, τοποθετούνται στα γείσα των στεγών δίνοντας μία έξχωριστή εικόνα

στο κτίσμα (τό κτίριο της οδού Γράμμου Βίτσι, τό κτίριο Μάρκ στην οδό 'Ανθέων κλπ).

B5. 'Όπως γνωρίζουμε, οι συντηχνές των 'Ελλήνων μαστόρων, που κατασκευάζουν τα κτίρια, συμβάλλουν στη διάδοση παραδοσιακών στοιχείων στην άστική αρχιτεκτονική. 'Αρκετά είναι τα κτίρια, που ενώ εντάσσονται στις παραπάνω κατηγορίες, χρησιμοποιούν παραδοσιακά στοιχεία, όπως είναι οι άρχιτεκτονικές προεξοχές (σαχνισιά), ή έχουν την μορφή και των όργάνωση ενός λαϊκού παραδοσιακού σπιτιού. 'Ενδεικτικά αναφέρουμε τό κτίριο στην γωνία Παρασκευοπούλου και Σπάρτης, στην οδό Βασ. Γεωργίου 35 που καταδαφίστηκε και άρκετά σπίτια της περιοχής, που καταστράφηκαν με τις επάλληλες διανοίξεις των δρόμων.

'Υπάρχουσα κατάσταση - 'Αναστηλωτικά Έργα - Καταδαφίσεις.

'Αντίθετα από τις προηγούμενες δύο περιοχές, ή ανατολική Θεσσαλονίκη διασώζει σήμερα παλιά κτίρια μεμονωμένα και όχι οικιστικούς πυρήνες ή σύνολα. 'Ο άξονας της Β. Όλας, διατηρεί μία σειρά άρχοντικών που λειτουργούν όμως σαν σημεία αναφοράς, διακόποντας την καταπεστική όμοιομορφία των νέων πολύορφων κτιρίων. Τα κτίρια αυτά αποτελούν τις τελευταίες μαρτυρίες και ένδειξεις της παλιάς δόμησης της περιοχής. 'Η άθρόα καταδαφισή των παλιών επαύλειων άρχισε την δεκαετία του 1960, καθώς τό αντίσποη μεγάλα οικόπεδα έγιναν στόχος κερ-

32. Πυργόειος άπολήξη της θίλλας Μορντώχ. Μαρτίου - Βασ. Όλας.

δοσκοπίας, λόγω της μεγάλης αξίας της γης (η οικία Γεωργιάδη έχει ρυμοτομημένο οικοπέδο περίπου 800 μ², ενώ η Casa Bianca 2.300 μ²). Οι σεισμοί του 1978 επιδείνωσαν την στατική άντοχη και την φθορά των παλιών κτιρίων και έγιναν άφορμη για σειρά καταβίσεων αλλά συγχρόνως και για μία συστηματικότερη προσπάθεια συντήρησης. Αναστηλωτικές εργασίες έγιναν σε έλαχιστα μόνον κτίρια και κυρίως σ' αυτά που ανήκουν στο Δημόσιο, ή σε άλλους φορείς. Όλοκληρωμένες εργασίες έχουν γίνει στη θύλα Μορντών, που πρόκειται να στεγάσει το Μουσείο Ιστορίας της πόλης, στην θύλα Άλλατινί, όπου σήμερα στεγάζεται η Νομαρχία, στο κτίριο του Γ' Σώματος Στρατού και σ' αυτό που στεγάζεται το ορφανοτροφείο Παπάρη. Οι αντίστοιχες μελέτες και η χρηματοδότηση έγιναν από την ΥΑΣΒΕ.

Τά κτίρια του NATO και του Ε' Γυμνασίου Άρρένων βρίσκονται σήμερα στο στάδιο της εκτέλεσης των αναστηλωτικών εργασιών. Το πρώτο, ιδιοκτησίας ΕΕΣ, πρόκειται να εξυμνηθεί τις ανάγκες του ίδιου φορέα και επισκευάζεται με μελέτη και δάνεια της ΥΑΣΒΕ. Το δεύτερο, ιδιοκτησίας Έθνικής Τράπεζας της Ελλάδας, πρόκειται να στεγάσει την Πνακοθήκη, και η μελέτη και η χρηματοδότηση όφειλονται στον ιδιοκτήτη φορέα. Τέλος, στο διατηρητέο κτίριο του ΛΕΜ, πρόκειται να συνεχιστούν οι εργασίες συντήρησης, από τις οποίες προβληματικό τομέα αποτελεί η διαφύλαξη του κτιρίου από την ύγρασία, κυρίως στα θεμέλια και στους χώρους του υπογείου.

Τέλος υπάρχει ένας περιορισμένος

33. Κτίριο της Ευζώνων 34 Ιδιοκτησίας Χαρίσιου Γρηγορίου.

αριθμός κτιρίων για τὰ ὅποια ἔχει προγραμματιστὴ νὰ ἐπισκευαστοῦν καὶ νὰ ἐπαναλειτουρηθοῦν. Ἐδῶ περιλαμβάνονται τὰ δύο κτίρια τοῦ Α' Γυμνασίου Ἀρρένων, τὸ Ἴταλικὸ Προξενεῖο, τὸ παλιὸ Ρωσικὸ Νοσοκομεῖο καὶ τὸ κτίριο τῆς Ἀ. Στρατοῦ 19. Ἡ πρωτοβουλία γιὰ ὅλες τὶς παραπάνω περιπτώσεις ἀνήκει στους ἰδιοκτῆτες - φορεῖς τῶν κτισμάτων.

Στὴ σειρά τῶν καταβίσεων διακρίνονται ὀρισμένες ἰδιόμορφες περιπτώσεις, ὅπως αὐτὴ τῆς γυναιτῆς ὑπόθεσης τῆς οἰκίας Γεωργιάδη, ὅπου ἡ δραστηριότητα τῶν ἰδιοκτητῶν καθάρθηκε νὰ ἀποτρέψει τὸ βῆθαι χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ, ἂν καὶ ὑπῆρξαν ἀντιδράσεις καὶ διαμαρτυρίες ἀπὸ ὀρισμένους φορεῖς ἡ ἄτομα. Ἄλλο παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸ κτίριο στὴ γωνία τῆς Βασ. Γεωργίου 35 καὶ Ἀετορράχης. Τὸ 1980 χαρακτηρίστηκε διατηρητέο καὶ σὲ μερικὸς μῆνες ἄρχισε νὰ κατασκευάζεται, κυρίως τὸ ἐσωτερικὸ του. Οἱ ἰδιοκτητῆς καθάρθωσαν νὰ τὸ ἀποχαρακτηρίσουν, στερνώντας τὴν περιοχὴ ἀπὸ ἓνα ἀκόμη ἀρχοντικὸ. Ἡ κατεδάφιση τοῦ κτιρίου στὴν ὁδὸ Σοφούλη 6, στὴν φάση ὅπου τὸ κτίριο ἐπρόκειτο νὰ σταλεῖ στὸ ἀρμόδιο συμβούλιο γιὰ χαρακτηρισμὸ, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχαν ἐνημερωθεῖ οἱ ἰδιοκτητῆς καὶ τὸ ἀρμόδιο ἀστυνομικὸ τμήμα, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴ περίπτωση μίας μεγάλης ὁμάδος κτισμάτων, πού γιὰ λόγους στοὺς ὁποῖους ἀναφερθήκαμε, δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀποτραπῆ ἡ κατεδάφιση τους.

Ὅλοκληρώνοντας τὶς σημειώσεις μας πού ἀναφέρονται στὰ νεότερα μνημεῖα τῆς Θεσσαλονίκης, θὰ θέλαμε νὰ τόνισουμε ὅτι, στόχος μας ἦταν νὰ δώσουμε στοιχεῖα γιὰ τὰ πιὸ ἀξιόλογα νεότερα κτίρια τῆς πόλης, ἐντάσσοντάς τα μέσα σὲ ἓνα γενικότερο ἱστορικὸ καὶ κοινωνικὸ πλαίσιο καὶ ἐξετάζοντας παράλληλα τὴν ἀντιμετώπιση τους ἀπὸ τοὺς κατοικοῦς τῆς πόλης.

Σημειώσεις

1. Τὰ στοιχεῖα προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς 4ης Ἐφορείας Νεοτέρων Μνημείων.
2. Ἀπόσπασμα πρακτικοῦ συνεδρίου τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου Θεσσαλονίκης (1982).
3. Τὸ φωτογραφικὸ υλικὸ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀντιστοιχὸ ἀρχεῖο τῆς 4ης Ἐφορείας Νεοτέρων Μνημείων. Ἡ μὴ παράθεση φωτογραφιών ὀρισμένων ἀξίολογων κτιρίων, ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἤδη ἔχουν δημοσιευτῆ σε ἄλλες ἐργασίες ἢ μελέτες.
Ἡ εἰκ. ἀρ. 10 ἀφορᾷ τὸ κτίριο τῆς ὁδοῦ Φράγκων (πρῶην Ι.Κ.Α.).

4. Τὴν ἐπιμέλεια τοῦ πρώτου (ἀνω πόλη) καὶ δευτέρου (κάτω πόλη) μέρους, εἶχαν ἡ Κορηλία Τρακοσπούλου καὶ ἡ Εὐαγγελία Καμπούρη, τὴν ἐπιμέλεια τοῦ τρίτου μέρους (ἀνατολικὴ περιοχή) εἶχε ἡ Εὐδοκία Μαυροῦδη. Τὴν εἰσαγωγὴ (νομηθετικὸ πλαίσιο) ἐπιμέλησε ἡ Εὐαγγελία Καμπούρη.

The Modern Monuments of Thessaloniki

The continual daily destruction of the traditional settlements, of the old, historic nucleus of the towns and of the preservable monuments is to a certain degree due to the lack of a modern legislative frame - work that would protect and exploit the potentials of the general cultural heritage. The immediate measures to be taken must include the modernization of the legislation, the determination of motives for the owners of preservable buildings, the full manning of the relevant services of the Ministry of Culture and Science and last, but not least, the proper education of the population in the vital subject of the preservation of the architectural tradition.

The Upper City

This area was the Turkish quarter of Thessaloniki. Its present form has been distorted through irrational alterations that have altogether neglected the distinct characteristics of the area. However, few examples of representative buildings that belong to various architectural styles and range, chronologically, from the years of the Turkish rule until today, have been preserved.

The Lower City

The increase in the population, the very location of the commercial center and the fires of 1870 and 1917 have had their effect on the development of the form of the Lower City. The remarkable town - planning of Thessaloniki, that had been worked out by an international committee was never fully realized and until 1919 underwent a series of alterations.

The area exhibits a wide variety of buildings that express the international trends and tendencies of architecture: commercial passages, shops, offices, etc., are affected by the neoclassicism, the eclecticism, the Art - Nouveau, etc.

The Eastern Area

The destruction of the eastern walls and the economic boom resulted in the expansion of Thessaloniki towards the eastern districts, those of the «Country-side». Villas and middle-class houses, among which prevail the «towers» that lend their name to the area, are built. Also the buildings here do not belong to a certain architectural type but present a combination of neoclassical style with elements of eclecticism and often with Ottoman baroque decorations. Well known architects create remarkable and impressive private dwellings, while at the same time hospitals and public buildings are erected in the area.